

INKLYUZIV TA'LIM JARAYONIDA IJTIMOYIY ISH VA PSIXOLOGIK XIZMATNING O'RNI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17899441>

G'aniyev Bahodirjon Sodiqjonovich

FarDU Sotsiologiya va Ijtimoiy ish kafedrası professori

Nabiyeva Madinaxon Nozimjon qizi

FarDU Ijtimoiy ish mutaxassisligi 1-kurs magistranti

Annotatsiya

Ushbu maqolada inklyuziv ta'lim jarayonida ijtimoiy ishchi va psixologning vazifalari, ularning o'zaro hamkorligi hamda bolalarning ta'limga muvaffaqiyatli integratsiyasidagi o'rni yoritilgan. Inklyuziv ta'lim barcha bolalarga teng imkoniyat yaratishni maqsad qiladi va bunda ijtimoiy ishchi tomonidan bola, oila va maktab o'rtasidagi ijtimoiy muvofiqlashtirish ishlari amalga oshiriladi. Psixolog esa bolalarning emotsional, intellektual va ijtimoiy rivojlanishini diagnostika qilish, korreksion mashg'ulotlar olib borish va pedagoglarga psixologik qo'llab-quvvatlash ko'rsatish orqali jarayonni samarali tashkil etadi. Maqolada inklyuziv ta'lim samaradorligini oshirishda mutaxassislarning kompleks yondashuvi va ularning hamkorligi muhim omil ekanligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar

inklyuziv ta'lim, ijtimoiy ishchi, psixolog, integratsiya, hamkorlik.

Kirish. Bugungi kunda ta'lim tizimida inklyuziv yondashuvni joriy etish davlat siyosatining eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Inklyuziv ta'lim nafaqat maxsus ehtiyojga ega bolalarning umumta'lim jarayoniga teng huquqli ravishda qo'shilishini ta'minlaydi, balki ularning psixologik farovonligi va ijtimoiy integratsiyasi uchun zarur qo'llab-quvvatlash tizimini ham talab etadi. Shu nuqtai nazardan, inklyuziv ta'lim jarayonida ijtimoiy ishchi va psixologik xizmatning o'rni alohida ahamiyat kasb etadi.

Ijtimoiy ishchi ta'lim muassasasida bola, oila va pedagoglar o'rtasida vositachilik qiluvchi asosiy mutaxassis bo'lib, u bolaning ijtimoiy moslashuvi, muammolarni aniqlash va hal etish, hamda inklyuziv muhitda barqaror qo'llab-quvvatlash tizimini yaratishga mas'uldir. Psixolog esa bolaning emotsional, intellektual va xulq-atvor xususiyatlarini o'rganadi, diagnostika, psixokorreksiya va rivojlantiruvchi mashg'ulotlar orqali ta'lim jarayonini yanada samarali amalga oshishiga yordam beradi.

Ijtimoiy ishchi va psixologning o'zaro hamkorligi natijasida bolalarning individual ehtiyojlari aniqlanadi, pedagoglar uchun metodik tavsiyalar ishlab chiqiladi va inkluziv muhitni shakllantirish uchun zarur psixologik-ijtimoiy sharoit yaratiladi. Shu bois inklyuziv ta'limda ijtimoiy ish va psixologik xizmat bir-birini to'ldiruvchi, ta'lim jarayonining ajralmas tarkibiy qismlari hisoblanadi.

Asosiy qism. Inklyuziv ta'lim – bu barcha bolalar uchun bir xil sharoit yaratish, ta'lim jarayoniga teng huquq bilan jalb qilish va rivojlanishdagi cheklovlarga ega bo'lgan bolalarga moslashtirilgan pedagogik hamda ijtimoiy yordam ko'rsatish tizimidir. Uning asosiy tamoyillari quyidagilar:

✓ **Tenglik va inklyuziya**

Har bir bola umumiy o'quv jarayonida qatnashishga haqli.

✓ **Individual yondashuv**

O'quvchi ehtiyojlari asosida o'quv jarayoni moslashtiriladi.

✓ **Qo'llab-quvvatlash tizimi**

Ijtimoiy ishchi, psixolog, defektolog va pedagoglar hamkorligi asosida yordam tashkil etiladi.

✓ **Moslashtirilgan muhit:**

Maktab infratuzilmasi, o'quv materiallari va metodlari bolaga moslashtiriladi.

Inklyuziv ta'limda aynan ijtimoiy ishchi mana shu tamoyillarning amalda ishlashiga ko'mak beradi.

Inklyuziv ta'lim jarayonida ijtimoiy ishning vazifalari:

• Bolani ijtimoiy moslashtirish

Ijtimoiy ishchi bolani maktab muhitiga moslashtirishda quyidagi ishlarni amalga oshiradi:

- sinf jamoasi bilan tanishtirish,
- ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish,
- o'z-o'zini boshqarishga o'rgatish,
- ijtimoiy-psixologik muammolarni bartaraf etish.

Bu jarayon bolaning o'qish motivatsiyasini oshirishga va sinfga qo'shilishiga yordam beradi.

Oila bilan samarali hamkorlik

Inklyuziv ta'limning muvaffaqiyati ota-onalar bilan doimiy muloqotga bog'liq. Ijtimoiy ishchi:

- oilaga maslahat beradi,
- bola huquqlarini tushuntiradi,
- oila-maktab aloqasini mustahkamlaydi,
- ota-onani inklyuziv jarayonga jalb qiladi.

Resurslarni tashkil qilish va muvofiqlashtirish

Ijtimoiy ishchi bolaga zarur qo'shimcha xizmatlarni jalb qiladi:

- psixolog,
- logoped,
- defektolog,
- tibbiy xizmat,
- reabilitatsiya markazlari.

Bu integratsiya bolaning har tomonlama rivojlanishiga sharoit yaratadi.

Inklyuziv madaniyatni shakllantirish:

Ijtimoiy ishchi maktabda bag'rikenglik va hamjihatlik muhitini rivojlantirishda faol ishtirok etadi:

- sinf o'quvchilari bilan suhbatlar o'tkazadi,
- diskriminatsiya va stigmani oldini oladi,
- o'qituvchilarga metodik ko'mak ko'rsatadi.

Shu orqali sog'lom, inklyuziv muhit shakllanadi.

Ijtimoiy ishchi, pedagog va psixolog hamkorligi

Inklyuziv ta'lim samaradorligi ko'p jihatdan mutaxassislarning jamoaviy ishlashiga bog'liq:

- pedagog – o'quv jarayonini moslashtiradi,
- psixolog – diagnostika va korreksiya bilan shug'ullanadi,
- ijtimoiy ishchi – ijtimoiy muammolarni hal qiladi va vositachilik qiladi.

Bu uchlik hamkorlikda ishlaganida bola uchun to'liq yordam tizimi yaratiladi.

Psixologik xizmatning asosiy vazifalari:

Psixologik diagnostika:

•Bolaning rivojlanish xususiyatlarini o'rganish: intellekt, nutq, ijtimoiy ko'nikmalar, xulq-atvor.

- Inklyuziv ta'lim jarayonida individual yondashuvni aniqlash.

Psixokorreksiya va rivojlantiruvchi mashg'ulotlar:

- Stress, qo'rquv, e'tibor va xotira muammolarini bartaraf etish.
- Emotsional barqarorlikni oshirish va motivatsiyani mustahkamlash.
- Pedagoglar va ota-onalarni qo'llab-quvvatlash
- O'qituvchilar uchun treninglar va maslahatlar.
- Ota-onalarga bolaning psixologik rivoji va individual ehtiyojlarini tushuntirish.

Inklyuziv muhitni rivojlantirish:

- Bolalar o'rtasida bag'rikenglik va hamjihatlikni shakllantirish.
- Sinfdagi konfliktlarni kamaytirish va diskriminatsiyaga yo'l qo'ymaslik.

Psixologik xizmatning ahamiyati:

- Har bir bolaga moslashtirilgan individual yondashuvni ta'minlaydi.

- Ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi.
- Ijtimoiy ishchi va pedagog bilan hamkorlik orqali inklyuziv muhitni barqaror qiladi.

Xulosa. Inklyuziv ta'limda ijtimoiy ish va psixologik xizmatning o'rni katta. Ijtimoiy ishchi bolaning maktab muhitiga moslashuvi va oila bilan hamkorlikni ta'minlasa, psixolog uning emotsional va ijtimoiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi. Ularning hamkorligi bolalarning individual ehtiyojlarini qondirish, inklyuziv muhitni rivojlantirish va ta'lim jarayonini samarali qilishga xizmat qiladi. Shu sababli ular inklyuziv ta'limning ajralmas tarkibiy qismlari hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Jo'rayev T., Abdullayev Sh. Ijtimoiy ish nazariyasi. Toshkent: Fan, 2020, 112-122-betlar.
2. Tursunova Z. Inklyuziv ta'lim asoslari. Toshkent: O'qituvchi, 2022, 89-102-betlar.
3. Qodirova S. Ijtimoiy pedagogika. Toshkent: Ilm, 2019, 147-158-betlar.
4. Umarov A., Xoliqov D. Maxsus pedagogika. Toshkent: Akademnashr, 2021, 221-233-betlar.
5. Booth T., Ainscow M. Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools. Bristol: CSIE, 2011.
6. UNESCO. Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All. Paris: UNESCO, 2009.
7. Mittler P. Working Towards Inclusive Education. London: David Fulton Publishers, 2000.